

- запровадження постійної практики радіо та телевізійних виступів (звітів) керівників територіальних органів та підрозділів ОВС перед населенням з оприлюдненням стану роботи щодо протидії корупції;
- розроблення відповідних форм контрактів щодо роботи в підрозділах БНОН МВС України, у тому числі щодо положень про неприпустимість будь-яких видів корупційних діянь, наслідком яких має бути беззаперечне звільнення без права на поновлення в органах внутрішніх справ;
- запровадження практики оперативного інформування особового складу щодо всіх виявлених фактів корупції серед працівників БНОН МВС України;
- створення в підрозділах БНОН МВС України атмосфери осуду й неприйняття провин корупційного характеру.

Запропоновані заходи поряд із позитивних досвідом роботи підрозділів БНОН МВС України в Луганській області, на наше переконання, можуть сприяти покращенню стану реалізації загальнодержавної політики щодо попередження й протидії корупційних дій серед працівників підрозділів БНОН МВС України. Комплексне й паралельне проведення означених заходів на державному й відомчому рівнях матиме своїм наслідком формування позитивного іміджу працівників міліції в цілому й працівників БНОН зокрема, удосконалення якісних критеріїв підготовки працівників підрозділів БНОН МВС України, створення необхідних умов для нейтралізації ризиків корупційних проявів, конкретизацію форм і методів виявлення та фіксації вчинених корупційних дій тощо.

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2010 р.

УДК 351.746:343.37(477)

І.В. Краснобрижій

**ПІДРОЗДІЛИ ДСБЕЗ МВС УКРАЇНИ
ЯК СУБ'ЄКТ ВЗАЄМОДІЇ В БОРОТБІ
З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

У статті на підставі аналізу юридичних джерел висвітлено проблемні питання взаємодії підрозділів ОВС щодо протидії економічній злочинності. Поряд із цим розкрито функції підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю, ознаки взаємодії зазначених підрозділів з іншими підрозділами ОВС тощо.

Ключові слова: економічна злочинність, взаємодія, суб'єкт взаємодії, компетенція, функція, законність.

В статье на основе анализа юридических источников показаны проблемные вопросы взаимодействия подразделений ОВД в противодействии экономической преступности. Также раскрыты функции подразделений по

борьбе с экономической преступностью, признаки взаимодействия указанных подразделений с другими подразделениями ОВД.

Ключевые слова: *экономическая преступность, взаимодействие, субъект взаимодействия, компетенция, функция, законность.*

In the article on the base of the juridical sources the problematic questions of interaction of the detachments of the Organs of internal affairs as to the actions against economic crime. Are examined the functions of the detachments dealing with the struggle with the economic crime, indications of the interaction of the given detachments with other detachments of OIA.

Key words: *economic crime, interaction, the subject of interaction, competence, function, legality.*

У сучасний період одним із головних завдань реалізації заходів щодо формування в Україні громадянського суспільства та відповідної до нього демократичної форми політичного устрою є з'ясування чинників загроз його соціальної безпеці, створення правових механізмів з їх усунення та забезпечення усталеного розвитку. Сучасна економічна злочинність характеризується не тільки постійним розширенням "спектра" протиправних посягань, але й високою латентністю, тобто, не виявляючи себе видимими ознаками, призводять до безпрецедентного збільшення розмірів матеріальної шкоди, яка суттєво випереджає показники викритих злочинів, тому з особливою гостротою постає проблема підвищення ефективності організації взаємодії підрозділів ДСБЕЗ з іншими оперативними підрозділами ОВС [1, с. 5].

Визначаючи мету нашої статті, представляється доцільним з'ясування специфічних ознак цих підрозділів, які характеризують їх як суб'єктів взаємодії й мають істотне значення для подальшого вдосконалювання здійснюваної ними діяльності щодо боротьби зі злочинністю в сфері економіки.

Питаннями, пов'язаними з теоретичним визначенням та значенням взаємодії в діяльності підрозділів ДСБЕЗ МВС України, в останні роки займалися К.В. Антонов, В.Л. Грохольський, Г.О. Душечко, В.П. Захаров, В.А. Некрасов, Сі. Ніколаюк, В.Л. Ординський, В.Л. Регульський, І.Р. Шинкаренко та ін.

У сучасній науці існують різні точки зору відносно цього поняття. Деякі вчені дотримуються точки зору, що в нього входить узгодженість за метою, місцем та часом спільних дій учасників взаємодії. Інші фахівці визначають його як концентрацію сил і засобів для досягнення поставленої мети [2, с.153]. Загальна характеристика взаємодії як форми організації діяльності оперативних підрозділів не ставилось за мету статті, тому більш детально зупинимось на характеристиці підрозділів ДСБЕЗ МВС України як суб'єктів взаємодії в боротьбі з економічною злочинністю.

Діяльність підрозділів ДСБЕЗ МВС України, як правило, протікає в різних умовах із властивими ним елементами динамічності, раптовості, непередбачуваності. У таких випадках тільки воля й вибірковість дій кожного члена колективу здатна забезпечити успішне виконання важливих завдань. А це можливо тільки тоді, коли кожний член колективу діє не як об'єкт, що пасивно виконує чужу волю, а як творчо діючий суб'єкт. Він вільно обирає із числа соціально-допустимих мети, засобів й способів їхнього досягнення, співвідносячись своєю діяльністю із діяльністю інших членів колективу, як суб'єктів у рамках групових інтересів.

У діяльності підрозділів ДСБЕЗ мають місце випадки, коли взаємодія переплітається з відносинами **керування - виконання**. А саме, відношення одного підрозділу до іншого як суб'єкту до об'єкта. Подібні відносини можна охарактеризувати як дисциплінарні, що припускає суворе, нормативно закріплене ієрархічне розміщення керуючого й керованого. Керований, у такому випадку, втрачає свою унікальність, або не має змоги повністю використовувати суб'єктивізуючі його якості, хоча вони йому й властиві в принципі. Отже, що управляє суб'єкт, у цьому випадку, дорівнює його до однорідних об'єктів.

Крім того, у таких ситуаціях спостерігається втрата певної частини зацікавленості керованого суб'єкта, оскільки тут має місце елемент примуса. Тоді як зацікавленість учасників повноцінної взаємодії істотно вище.

В інших ситуаціях, коли суб'єкт, наділений управлінськими повноваженнями, у процесі своєї діяльності ставиться до ієрархічно підлеглому утворення саме як до суб'єкта, не придушуючи його особливих якостей, правомірно говорити про повноцінну взаємодію (наприклад, коли мова йде про взаємодію в процесі реалізації матеріалів оперативно-розшукової справи, що ведеться оперативним підрозділом обласного рівня з підрозділами ДСБЕЗ районного рівня).

Разом з тим, суб'єкт взаємодії завжди конкретний. Його "минулий досвід", як позитивний, так і негативний, зафіксований у системі знань, навичок, здібностей, ціннісних орієнтацій, мотивів, установок, стереотипів [3, с. 109], і активно використовуються в повсякденній діяльності.

Таким чином, суб'єктові взаємодії властиві наступні, придбані в процесі його становлення й розвитку, суб'єктивізуючі якості: активність, самосвідомість себе як суб'єкта стосовно інших суб'єктів, унікальність, усвідомленість і воля діяльності, що визначають вільний вибір конкретних цілей. Крім того, сукупному суб'єктові взаємодії властиві внутрішня структурна побудова, розподіл функцій між складовими елементами даної структури і їхня взаємозалежність, незвідне до простої арифметичної суми складову групу суб'єктів колективна свідомість і самосвідомість, що визначають наявність групових реакцій і колективну волю до дії.

Виходячи з позначених вище властивостей, властивому суб'єктові загально-соціальної взаємодії, і необхідно охарактеризувати підрозділи ДСБЕЗ, як спеціальних суб'єктів взаємодії в процесі боротьби зі злочинністю.

Як і будь-яка інша цілісна система, система підрозділів, ведучих боротьбу з економічною злочинністю, у процесі своєї діяльності вдосконалюється й розвивається. Накопичений досвід діяльності, у тому числі й по взаємодії, є предметом вивчення в рамках службової підготовки особового складу підрозділів ДСБЕЗ, а також у процесі підготовки фахівців у системі вищої й середньої освіти Міністерства внутрішніх справ України. Більше того, кваліфікаційна характеристика випускників вищих навчальних закладів МВС України, розроблена Департаментом кадрового забезпечення МВС України, поряд з іншими вимогами, припускає глибоке знання ними питань, що стосуються організації взаємодії між оперативними підрозділами [8].

Результати нашого дослідження дозволяють зробити висновок, що підрозділи ДСБЕЗ, як суб'єкти взаємодії, характеризуються цілим рядом відмітних ознак, до числа яких можна віднести: спеціальне призначення; спеціальні обов'язки, права й функції; особлива правова регламентація й компетенція; можливість використання оперативно-розшукових методів і засобів; диференційований характер взаємодії; організаційно-структурна побудова; особливе втримування й характер діяльності.

Спеціальне призначення підрозділів ДСБЕЗ впливає з утримування розв'язуваних ними державних завдань, спрямованих на охорону економічної основи держави шляхом застосування заходів спеціального характеру, що забезпечують ефективне виявлення, попередження й розкриття економічних злочинів.

Найважливішою ознакою, що характеризує підрозділи ДСБЕЗ МВС України як суб'єкти взаємодії в процесі боротьби зі злочинністю в сфері економіки, є їхня компетенція.

Виходячи із цього, у компетенції даних підрозділів, виділяються три функції.

1) **Адміністративно-правову.** Будучи представниками органів влади, співробітники підрозділів ДСБЕЗ мають всіма надаваними міліції правами – можуть затримувати осіб, що вчинюють адміністративні правопорушення, оформляти відповідні протоколи, зажадати в посадових осіб необхідні документи й т.д.;

2) **Оперативно-розшукову.** Підрозділи ДСБЕЗ наділені правом у повному обсязі здійснювати оперативно-розшукову діяльність із метою виявлення, попередження й розкриття злочинів, що відносяться до їхньої компетенції; заводити на осіб, підозрюваних у здійсненні економічних злочинів, оперативно-розшукові справи, застосовувати спеціальні технічні

засоби, використовувати можливості інших оперативних служб, залучати до негласного співробітництва громадян, проводити різні оперативно-розшукові заходи й виконувати інші функції, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" [9].

3) **Кримінально-процесуальну.** Співробітники підрозділів ДСБЕЗ, як представники органа дізнання, мають право розглядати питання щодо порушення кримінальної справи, самостійно проводити первісні слідчі дії, а згодом виконувати доручення слідчого процесуального характеру.

Одним з найважливіших напрямків діяльності підрозділів ДСБЕЗ є попередження злочинів, що вчинюються у сфері економіки. Відповідно до діючого законодавства України, а також положеннями міжнародних угод про права людини, попередження злочинів є одним із пріоритетних напрямків державної діяльності в боротьбі зі злочинністю [7].

Головне завдання цієї діяльності укладається в недопущенні можливих злочинів. Вона вирішується за допомогою здійснення:

1) **Загальної профілактики.** Її втримування становить виявлення причин і умов, що сприяють здійсненню економічних злочинів, розробка й здійснення заходів по їхньому усуненню.

2) **Індивідуальної профілактики.** Вона припускає виявлення осіб, що можуть зробити правопорушення й надання на них впливи, що забезпечує недопущення здійснення ними економічних злочинів.

3) **Запобігання підготовлюваних або припинення вчинюємих економічних злочинів.** Утримування даного напрямку попереджувальної діяльності становить комплекс заходів, спрямованих на недопущення вчинення нових злочинів, припинення замахів на злочини [8].

Багатоплановість завдань попереджувальної діяльності об'єктивно обумовлює необхідність взаємодії різних оперативних підрозділів ОВС у процесі їхнього рішення. Як свідчать дані нашого дослідження, із всіх випадків взаємодії, здійснюваної підрозділами ДСБЕЗ у боротьбі з економічною злочинністю, 38% доводиться на попередження злочинів.

Діяльність по розкриттю злочинів являє собою складний процес, спрямований на встановлення фактичних обставин справи в точній відповідності з дійсністю, всіх винних осіб, збір доказів, необхідних для викриття злочинців, установлення причин і умов, що сприяють здійсненню злочинів, забезпеченню відшкодування заподіяного злочинами матеріально-го збитку.

Основними цілями розкриття злочинів у сфері економіки є: 1) забезпечення охорони встановленого державою правопорядку; 2) захист від злочинних зазіхань економічних інтересів суспільства, прав і воль громадян; 3) попередження злочинів.

Тут варто звернути увагу на розходження в діяльності по розкриттю злочинів підрозділів ДСБЕЗ МВС України і підрозділів карного розшуку.

Зокрема, в останніх відправним моментом найчастіше виступає офіційне повідомлення про подію злочину, тоді як по злочинах, що перебувають в компетенції підрозділів ДСБЕЗ, подібна ситуація не завжди характерна.

Проте, нерідкі випадки, коли діяльність по розкриттю злочинів підрозділу ДСБЕЗ, будують по "принципу від факту здійснення злочину до злочинця". Особливо це характерно при розкритті виготовлення або збуту підроблених грошей або цінних паперів, випуску в обіг неофіційних грошових знаків і шахрайства.

У цьому випадку, якщо це необхідно, організується виїзд на місце події слідчо-оперативної групи, до складу якої входить співробітник підрозділу ДСБЕЗ. На місці події приймаються заходи до розкриття злочину по "гарячих слідах", вирішується питання про порушення кримінальної справи, проводяться первинні слідчі дії й оперативно-розшукові заходи. Якщо злочинці не встановлені на протязі п'яти діб з моменту порушення кримінальної справи, то підрозділом ДСБЕЗ заводиться оперативно-розшукова справа, складається план проведення необхідних заходів, у числі яких особливе місце займають заходи щодо організації взаємодії.

Крім того, у випадках, коли особа (група осіб), що вчинили злочин установлені, але місцезнаходження її (їх) невідомо, оперативні підрозділи у відповідному порядку вживають заходів до розшуку місцезнаходження.

Складність і багатогранність завдань, з якими зіштовхуються підрозділи ДСБЕЗ при розкритті злочинів, вимагає активної взаємодії з іншими оперативними підрозділами. Їх питома вага, за даними нашого дослідження, склала 39% від взаємодії здійснюваної по інших напрямках боротьби з економічною злочинністю.

Таким чином, у процесі боротьби зі злочинністю в сфері економіки підрозділи ДСБЕЗ вирішують завдання щодо виявлення, попередження й розкриття злочинів, у процесі досягнення яких проявляються властиві кожній з них, як загальні, так і деякі відмітні друг від друга специфічні особливості. Вони й обумовлюють необхідність вироблення заходів щодо організації й тактики взаємодії підрозділів ДСБЕЗ з іншими оперативними підрозділами ОВС, стосовно до основних напрямків їхньої діяльності.

Підрозділи ДСБЕЗ, як правило, виступають організаторами взаємодії в процесі боротьби з економічною злочинністю. Спонукувані головними завданнями - виявлення, попередження, швидкого й повного розкриття економічних злочинів, забезпечення відшкодування заподіяного матеріального збитку, підрозділи ДСБЕЗ зустрічаються із цілим рядом перешкоджаючих обставин як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Успішне подолання їх може бути досягнуто тільки за умови консолідації зусиль різних оперативних підрозділів ОВС. Так, дані опитування показують, що підрозділи ДСБЕЗ МВС України, активно прибігають до взаємодії з підрозділами карного розшуку того самого ОВД - 87%, підрозділами ДСБЕЗ

МВС України інших територіальних ОВД – 81%, оперативно-пошуковими підрозділами – 64%, оперативними апаратами по боротьбі з організованою злочинністю й корупцією – 61%. Взаємодія з технічними-оперативно-технічними підрозділами складо – 52%, з оперативними частинами слідчих ізоляторів і місць позбавлення волі – 52%, з апаратами карного розшуку інших територіальних ОВД – 43%, з підрозділами ДСБЕЗ МВС України ОВС на транспорті – 35%.

У цьому зв'язку підрозділам ДСБЕЗ властиві деякі специфічні функції, що визначаються відповідно до основних цілей і завдань виходячи зі складної оперативної обстановки на території, що обслуговується. У цілому вони характеризуються двома основними напрямками: 1) організація взаємодії й керівництво; 2) особиста участь у заходах, проведених у рамках взаємодії з іншими оперативними підрозділами ОВС.

У цьому плані представляється, що основними функціями підрозділу ДСБЕЗ по організації взаємодії є:

- постійне вдосконалювання функціонування способів комунікативного зв'язку між оперативними підрозділами ОВС, що забезпечує своєчасний і ефективний порядок взаємного інформування, обігу за допомогою, а також освідомлення про можливості того або іншого оперативного апарата;
- систематичний аналіз результатів взаємодії оперативних підрозділів ОВС;
- організація й здійснення детального планування проведених заходів у рамках взаємодії;
- забезпечення заходів проведених у рамках взаємодії оперативно-розшуковими й іншими методами й засобами;
- розробка й впровадження заходів щодо вдосконалювання організації й тактики взаємодії;
- своєчасна організація заходів щодо ознайомлення з передовим досвідом взаємодії;
- організація й здійснення контролю за діяльністю охоплених взаємодією підрозділів;
- активна участь у нарадах і науково-практичних конференціях, семінарах і зборах із проблем взаємодії оперативних підрозділів;
- організація й проведення спільних практичних занять, спрямованих на відпрацювання питань спільної діяльності різних підрозділів у рамках взаємодії;
- вироблення пропозицій по організації й тактиці взаємодії й напрямків їх у вищі органи для використання в проектах наказів, інструкцій, вказівок;
- особиста участь у заходах щодо взаємодії.

Разом з тим, нерідкі випадки, коли конкретні підрозділи ДСБЕЗ беруть участь у процесі взаємодії, організованому іншим оперативним підрозділом. У цьому випадку даний підрозділ ДСБЕЗ не виконує організаторських функцій. Виступаючи повноправним суб'єктом взаємодії, підрозділ бере активну участь у плануванні спільних заходів, вносить пропозиції, спрямовані на поліпшення ефективності організації взаємодії й проведення окремих заходів. Крім того, вирішуючи мети взаємодії, вони самостійно намічають проміжні завдання для їхнього досягнення, збирають і аналізують вихідну інформацію, розробляють плани заходів і забезпечують їхнє виконання, а якщо буде потреба погоджують їх з організатором взаємодії. Говорячи інакше кажучи, діють вільно в рамках виконання важливих загальних завдань взаємодії.

Тим часом, комплексна взаємодія підрозділів ДСБЕЗ МВС України з іншими оперативними підрозділами ОВС у процесі боротьби зі злочинністю в сфері економіки виявляє й ряд проблем, від рішення яких багато в чому залежить розробка правильного підходу до здійснення його організації, здатної спричинити підвищення ефективності даного виду діяльності.

Не претендуючи на завершеність суджень, представляється, що ці положення дозволяють виявити специфічні сторони взаємодії підрозділів щодо займаються боротьбою з економічною злочинністю, які проявляються в різних напрямках їхньої діяльності й обґрунтовують можливість загального методологічного підходу при вивченні закономірностей даного виду спеціальної взаємодії.

Розгляд даних положень сприяє одержанню повного уявлення про основи організації взаємодії підрозділів ДСБЕЗ у процесі боротьби зі злочинністю в сфері економіки, що виступають як основний суб'єкт цієї діяльності, ефективність якої перебуває в прямої залежності від рівня організації, удосконалювання її тактики, і насамперед, правового забезпечення.

Використана література:

1. Шульженко Ф.П., Невмержицький Є.В. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері економіки: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 171 с.
2. Хараберюш І.Ф., Мацюк В.Я., Некрасов В.А., Хараберюш О.І. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчинюються у сфері інформаційних технологій: Монографія. - К.: КНТ, 2007. - 196 с. (Серія проблеми оперативно-розшукової діяльності).
3. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. - М., 1978. - 408 с.
4. Попередження і розкриття злочинів підрозділами Департаменту державної служби з економічною злочинністю (в таблицях і схемах). Частина 1: Навч. посібник / Уклад.: В.Я. Горбачовський, В.І. Василичук, К.М. Ольшевський та ін. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. - 52 с.

5. Постанова Кабінету міністрів країни від 5 липня 1993 р. № 510 "Про державну службу боротьби з економічною злочинністю".
6. Наказ МВС України № 474 від 10.08.1993 року "Про виконання постанови Кабінету Міністрів України "Про утворення державної служби боротьби з економічною злочинністю".
7. Наказ МВС України № 1517 від 11.12.2003 року "Про заходи щодо вдосконалення організації взаємодії органів внутрішніх справ у розкритті і розслідуванні злочинів у сфері економіки".
8. Ортинський В.Л. Протидія нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності: Монографія. – Львів: ЛЮІ, 2004. – 436 с.
9. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність": Науково-практичний коментар / Я.Ю. Кондратьєв, І.П. Козаченко. – К.:РВ МВС України, 1993. – 120 с.
10. Терентьев Е.И. Поисковая деятельность службы БХСС. – М., 1988. – 384 с.

Стаття надійшла до редколегії 16.02.2010 р.

УДК 343.137.5:343.125

С.В. Пастушенко

ПРИВІД ЯК ЗАХІД ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ

Стаття присвячена особливостям застосування такого запобіжного заходу як привід. В ній розглядаються теоретичні та практичні питання застосування приводу до неповнолітніх; пропонується врегулювання невирішених питань.

Ключові слова: *привід; заходи процесуального примусу; неповнолітній; спонукання; відповідальність.*

Статья посвящена особенностям применения такой меры пресечения как повод. В ней рассматриваются теоретические и практические вопросы применения приводу к несовершеннолетним; предлагается урегулирование нерешенных вопросов.

Ключевые слова: *повод; мероприятия процессуального принуждения; несовершеннолетний; побуждение; ответственность.*

The article is devoted to the peculiarities of such preventive measure as excuse. It is considered both theoretical and practical issues of application of excuse to minors. It is offered the settlement of outstanding questions.

Key words: *excuse; measures of judicial compulsion; minor; inducement, responsibility.*